

1980 SONRASI TÜRK BASINI, TÜRK SİYASİ HAYATI VE BASIN-SİYASET İLİŞKİSİ

Erdem Taşdemir*

ÖZET

Basının özgür olması ve objektif yayın yapabilmesi demokratik yönetimlerde var olması gereken bir durumdur. Ancak bu durum çeşitli sebeplerle sekteye uğramaktadır. Bu çalışmada sebeplerden biri ve en önemlisi olan 1980 sonrası basında meydana gelen tekelleşme ve bunun basın objektifliğine etkileri siyasetle ilişkiler açısından ele alınmış Türkiye’de 1980 sonrası basın ve siyaset alanındaki gelişmeler incelenerek basın-siyaset ilişkisi değerlendirilmiştir.

Anahtar sözcükler: Demokrasi, basın, siyaset, basın-siyaset ilişkisi

ABSTRACT

The conditions necessary to ensure the freedom of the press and his objectivity are basic for democratic governments. However, these are being interrupted because of some reasons. This study has dealt with one and the most important of these, namely the press monopoly which has appeared in Turkey after 1980 and it’s effects on media objectivity in view of press-politics relations. This relationship has been evaluated in the light of the developments which have taken place in Turkey in the field of press and politics after 1980.

Keywords: Democracy, press, politics, press-politics relations.

GİRİŞ

Demokratik toplumlarda basın dördüncü güç olarak tanımlanmıştır (Özer 1996:198). Demokratik yönetimlerde sistemin sağlıklı işleyebilmesi, engellemelere maruz kalmadan haber ve bilgileri olduğu gibi sunmasına bağlıdır (İçel 1990:91). Demokratik katılım açısından insanların olumlu veya olumsuz pek çok bilgiye ihtiyaçları bulunmakta bu katılımın gerçekleşmesi için gerekli olan haber ve bilgilerin sağlanması konusunda da basına hayati bir görev düşmektedir (Belsey 1998:118).

Toplumsal yaşamda kaliteli bilginin sağlanmasının temel şartı, hür ve bağımsız bir basının olmasıdır (Schwobel 1982:17). Basın organları toplumun kendisine vermiş olduğu dördüncü güç konumuyla demokratik sistemde özgürlüğüne kavuşmuştur. Basın özgürlüğü, demokratik yönetimlerin işleyiş gerekliliğinden gelmekte ancak, hiçbir özgürlük sınırsız olmadığı gibi basın özgürlüğü de sınırsız olamamaktadır (Günel 1977-78:67). Fakat basın organları hem yasal özgürlükleri, hem de toplumun kendisine vermiş olduğu dördüncü güç konumunu aşarak, birinci güç konumuna gelmek istemektedir. Bu isteğin sebebi ise, basının büyük sermaye sahiplerinin eline geçmesi, bu sermaye sahiplerinin politikacılarla olan ilişkileri ve bu ilişkileri çıkarları doğrultusunda kullanma arzularıdır (Demirkent 1995:175-176). Türkiye’de bu

durum özellikle 1980’li yıllardan sonra oluşmuş, basında meydana gelen tekelleşme ve bu tekelleşmeye siyasilerin izin vermesi sonucunda ortaya çıkan tablo, basının asli fonksiyonlarından uzaklaşmasına sebep olmuştur.

Bu gelişmeler ışığında basın, objektiflik ve sorumluluk ilkesini gözardı ederek yayın yapabilmekte (Aktan 1996:67) basının yayınlarında objektif davranıp davranmadığının tespiti çok güç olmaktadır. Tarafsız gibi görünen basın organları, okuyucularına gerçek olmayan haber ve bilgileri sunabilmekte, yanlış bilgilerin doğru olduğuna okuyucularını inandırmaya çalışabilmektedir (Semelin 1992:34). Basının topluma vermiş olduğu haberlere ön yargı ve yorum katmaması, sosyal sorumluluk içerisinde (Demir 1991-92:53) basın meslek ilkelerine bağlı kalarak yayın yapması gerekmektedir.

Demokratik rejimlerde, halkın haber alma hakkı, tarafsız bir biçimde bilgilendirilmesi ve kamuoyunun özgürce oluşması gibi kavramlar, basının amaçlarını ifade etmekte (Bostancı 1996a:60) basına bu doğrultuda pek çok görev verilmektedir. Bu görevler arasında haber ve bilgi verme, eğitme, eğlendirme, denetleme ve eleştiri ile toplumsallaştırmadır (Güz 1997:47). Bunun dışında basın, kamuoyunu bilgilendirerek kamuoyunun belirli görüşler doğrultusunda serbestçe oluşmasını sağlamakla mükelleftir. Bütün demokratik ülkelerde kamuoyunun olu-

* Arş. Gör, Selçuk Üniversitesi İletişim Fakültesi

şumunda basın en etkili araçtır. Bu nedenle toplum desteğine her dönemde ihtiyacı olan siyasi partiler basına hem iktidarda hem de muhalefette muhtaç konuma gelmektedir (Özal 1984:7).

Demokratik yaşamda basın, toplumun seçimler yoluyla ortaya çıkardığı kurumların işleyişlerini gözlemlemek ve denetlemek için ortaya çıkardığı bir kurum olarak kabul edilmektedir (Bozdağ 1992:270). Toplumun devlet üzerinde bireysel denetimi her zaman mümkün değildir. Toplumun devlet kurumlarını kendisinin yerine izleyecek gözle ihtiyacı vardır. Bu nedenle yerine gözü, kulağı, dili olmak üzere gazeteciye gönderir. Politik arenada devlet kurumlarındaki halk denetimi basın yoluyla yapılmaktadır. İdarecilerini denetim ve seçme işlevini ancak haber verilmiş, bilgilendirilmiş halk gerektiği gibi yapabilir. Eğer devlet izleyicilerinin rolünü iyi bilirse basın politik bir güç haline gelebilir. Yönetenler basının yönetimlerini izleyeceklerini bilirler böylece basın, yönetenlerin gasp gücü olanağını güçsüzleştirmek için bir servis gücü yapar (Gezgin 1997:7). Toplumun kendisine vermiş olduğu güçle toplum adına denetleme görevini yerine getirir.

Seçmen kitlesi demokratik yönetimlerin en önemli aktörlerinden birisidir. Bu aktörlük; seçmenlerin hem kendi yöneticilerini belirlemelerini ve işbaşına getirmelerini, hem de onları denetleyip, görevlerini sürdürme veya yönetimden uzaklaştırılmalarını kapsamaktadır. Seçmenlerin, sayılan faaliyetleri yapmalarına imkan sağlayan en temel araçlardan birisi ise oy vermedir (Kalender 2000:23). Seçmenler oy vererek kendilerini yönetecek kişileri seçerler.

Toplumun demokratik sistem içerisinde kendisini yönetecek kişileri seçmesinin gerekliliği, bireyleri tercihleri hakkında bilgi edinmeye yönlendirmekte, bu bilginin kaynağı olarak da basın organları görülmektedir. Basın organlarına yönelen bireylerin demokrasinin devamlılığı ve sağlıklı işleyebilmesi açısından doğru bir şekilde bilgilendirilmesi gerekmekte, bu doğrultuda basının objektif ve doğru haber sunması gerekliliği önem kazanmaktadır. Zira bu noktada bazı siyasi partilerin iktidara gelmesinde basının önemli bir rol oynadığı iddia edilmektedir (Demirkent 1995:237).

Toplumun sözcülüğünü yapma konumunda olması gereken basın organlarının, haber verme işlevini yerine getirirken verilen haberlerde propagandaya kaçılıp kaçılmadığı tartışma gerektiren bir konudur. Günlük hayatta toplumun basın tarafından ulaştırılan özellikle siyasi içerikli mesajların hangi oranda propagandaya veya haber ve bilgi vermeye yönelik olduğu açık değildir (Güz 1996:983).

Toplumun demokrasi içerisinde yaşayabilmesi, sistemin demokratik gereklere göre işleyebilmesi, basının haber ve bilgileri doğru bir şekilde vererek kamuoyunun oluşumuna yardımcı olmasına bağlıdır. Nasıl ki üç büyük güç olan; yasama, yürütme ve yargı, işleyişlerini düzenli olarak yerine getirmediklerinde sosyal sistemde problemler meydana geliyorsa, dördüncü büyük güç olan basın da, doğru ve objektif haber verme işlevini yerine getirmemezse sistemde aynı problemler meydana gelebilir (Dönmezer 1996:247).

Dolayısıyla yasama ve yürütmeyi oluşturan politikacıların seçilmesi ve iktidara gelmesinde basın toplumu bilinçlendirici rol oynadığından objektiflik ilkesine bağlı kalmalıdır. Bu çalışmada öncelikle 1980 sonrası Türk basını, Türk siyasi hayatı ve basın-siyaset ilişkisi genel anlamda incelenecek ve değerlendirilecektir.

1980 SONRASI TÜRK BASINI

1980 İhtilalinin bütün kurumlar gibi basın sektörünü etkilemesi de kaçınılmazdı. 1980 sonrasında yeniden demokratik hayata geçilmesiyle Türk basınındaki en önemli gelişme, 80 öncesinde başlayan fakat daha sonra hızlanan basın dışı sermayenin sektöre girmesi ve tekelleşmedir (Tokgöz 1991-1992: 100). 1831'den 1983'e dek yazılı yayın organlarının büyük bölümü devlet desteğinde, işitsel ve görsel iletişim organları da devlet tekelinde işlevlerini yerine getirmekteydi. 1983'den sonra gelişen serbest pazar ekonomisi ve liberal rüzgarların etkisiyle basın yayın organlarının büyük bölümü tekeli sermayenin eline geçti ve böylece basında patron imajı büyük değişime uğradı (Yiğenoğlu 1996: 50).

Türkiye'de tekelleşmenin gündeme gelmesini ve basın dışı sermayenin sektöre girmesini sağlayan en önemli olay, Kıbrıslı işadamı Asil

Nadir'in Haldun Simavi'den Günaydın gazetesi ile bağlı kuruluşlarını 1988 yılında satın alması olmuştur. Nadir, daha sonra basın sektörünü bırakmıştır (Tokgöz 1991-1992:100). Asıl Nadir'in basın dışından bir sermayedar olarak basın alanına girmesi diğer basın kuruluşlarını da bu tür bir arayışa itmiş ve Sabah gazetesinin bağlı olduğu Medya Holding'in yüzde 10'u 1991 yılında 9 milyon dolara Çukurova grubunun sahibi Mehmet Emin Karamehmet'e satılmıştır (Münir 1993:188). Daha sonra Milliyet gazetesine 1979 yılında hissedar olan Aydın Doğan, gazetenin sahibi olmuş (Karaca 1995:236), 1994 yılında da Hürriyet gazetesini satın almıştır (Arhan ve ark. 1988:121). Daha sonraları Uzan Grubu Star Gazetesi ile basın alanına girmiş, bu kuruluş daha sonra devlet kontrolüne geçmiştir. Basın dünyasında meydana gelen bu değişimin nedeni, ekonomik gücün ağırlığından (Desmoulins 1995:10) kaynaklanmıştır.

Hürriyet, Sabah ve Milliyet basın alanında diğer yayınlarıyla tekel haline gelmişlerdir. Basın kuruluşlarının holdinglere bağlı olması 1980 sonrası basın dışı olaylara basının alet edilmesi gibi bir sorun ortaya çıkarmıştır.

1980 öncesinde gazete kağıdının basına devlet desteği ile verilmesi (Koloğlu 1994:86) basına çok büyük katkı sağlamış ancak 1983'ten sonra serbest Pazar ekonomisinin kurallarının oluşması ve kağıt fiyatlarının normale doğru yükselmesi, daha sonra ithalatın serbest bırakılmasına rağmen, basın kuruluşları memnun olmamış, televizyonun gazete reklamlarına yaptığı yüzde 50 indirim gazetenin bağlı olduğu holdingin diğer ürün ve hizmetlerine de yapmalarını istemişlerdir (Bozdağ 1992:232-233).

Basında meydana gelen tekelleşme ile birlikte promosyon yarışı başlamıştır. Aslında promosyon Türkiye'de Sedat Simavi'nin Karagöz gazetesinin 13 Mayıs 1939 tarihli ödüllü anketi ile başlar (Alemdar 1996:149). Ancak 1990'lı yıllarda promosyon yarışı çok büyük boyutlara ulaşmıştır. Sabah grubunun sahibi Dinç Bilgin, promosyon işinin çılgınlığa vardığını, uyuturucu gibi gittikçe dozajının artırılması gereğinin duyulduğunu ve verilen lüks hediyeler yüzünden çok büyük zararlar edildiğini belirtmektedir (Koloğlu 1994:89). Günümüzde ise promosyon yarışının yavaşladığı, promosyonla-

rın çeşitliliğinin azaldığı ve basılı materyallerin promosyon olarak verildiği görülmektedir.

Basının toplumsal görevleri ve etkileri, mülkiyetleri ve üzerlerinde uygulanan denetime göre değişmektedir. Basın kimlerin elindedir, bunları kim işletmektedir sorunu bugün için üzerinde çok konuşulan konulardan biridir. Bugün basını büyük sermaye işletmektedir (Tokgöz 1973:274). Basında tekelleşmenin geldiği boyutu ve etkilerini gazeteci Necati Doğru ortaya koymaktadır. Doğru tekelleşmenin çok yoğun olduğunu, basının iki gruba ayrıldığını, büyük sermayesi olanların gazete ve dergilerini yayınlatabildiklerini ve geniş kitlelere hitap ettiklerini söylemekte, sermayesi küçük olanların gazete ve dergilerinin daha küçük kitleye hitap edebildiğini (Nebiler 1995:56) belirtmektedir.

Basının büyük holdinglerin eline geçmesi ve bu holdinglerin amaçlarına hizmet eder hale gelmesi, aynı zamanda promosyon savaşları ve basın kuruluşları arasındaki sataşmalar, basının saygınlığını yitirmesine sebep olmuş (Demir-ken 1995: 271) basın için ideal olanı yani kendi kendini kontrol etmesini (Güz 1988:2) sağlamak ve sorunlarına çözüm bulmak amacıyla 6 Şubat 1988'de Basın Konseyi kurulmuştur (Tutar 1993:18).

Basının asli görevi olan toplumun gözü ve kulağı olma görevine dönmesi, toplumsal çıkarlar doğrultusunda yayın yapması ve basının güven bunalımından kurtulması gerekmektedir.

1980 SONRASI TÜRK SİYASİ HAYATI

Türkiye'de 1980 yılındaki askeri darbe sonucunda toplumsal alanda bir dizi değişiklikler olmuş, yeni hazırlanan Anayasa çerçevesinde tüm kurumlar yeni bir yapılanma sürecine girmiştir (Savaş 1996:55). Bu doğrultuda kapatılan siyasi partilerin yerine yeni partiler kurulmuştur.

1980 ihtilali ile Adalet Partisi, Cumhuriyet Halk Partisi, Milliyetçi Hareket Partisi, Milli Selamet Partisi gibi bir çok parti kapatılmış, bu partilerin genel başkanları Süleyman Demirel, Bülent Ecevit, Alparslan Türkeş, Necmettin Erbakan gözaltına alınmış ve siyaset yasağı getirilmiştir. Nitekim bu dört parti daha sonra başka isimlerle kurulmuş ve liderleriyle birlikte

siyasi hayatlarına devam etmişlerdir (Özdemir 1996:49).

1980 sonrasında birçok yeni parti kurulmuş, bu partiler daha sonra eski isimlerini almışlardır. Bu partilerin bazıları yaşamını tekrar eski adlarını alarak, bazıları da olduğu gibi kalarak yürütmüştür. Anavatan Partisi, 1983 yılında Turgut Özal tarafından kurulmuş, fakat eski partilerin devamı olarak görülmemiştir. Turgut Özal'lı Anavatan Partisi, Türkiye'nin 1980 sonrası sosyo-ekonomik yapısına damgasını vurmuştur. Bu dönemde birçok değişiklikler görülmüştür. 1980 öncesinde toplumda, ekonomide ve siyasette varolan devlet belirleyiciliği, Turgut Özal'la bozulmuş, Özal, sağ ve sol kavramlarını o güne kadar anlaşıldığı biçimiyle reddetmiş ve kurmuş olduğu partide hemen hemen her görüşe yer vermiştir (Şeker 1996:31). Daha sonra bir çok parti kurulup kapatılmış, kurulan bir çok parti de başarılı olamamıştır. Adalet ve Kalkınma Partisi'nin kurulması ve Recep Tayyip Erdoğan'ın genel başkan olmasıyla bu parti 2002 Genel Seçimleri'nde tek başına iktidar olmuştur.

1980 sonrasındaki siyasi hayat iki süreçte incelenebilir. Birincisi, Anayasa'nın onaylanmasından sonra, ikincisi, 1987 Referandum'un dan sonraki dönemdir. Birinci dönem hukukiliğin gerçek meşruiyet olarak tanınmasıdır. İkinci dönem ise hukukiliğin siyasi meşruiyeti tanımlayamaz hale geldiği dönemdir. Bu dönemde Turgut Özal'ın Anayasa'nın normal prosedür dışında delinmesini meşru gösteren tavrı (Davutoğlu 1996:10) söz konusudur.

Türkiye'de 1982 Anayasası ile birçok alanda gerçekleştirilen düzenlemeler partiler ve seçimler konusunda da yapılmıştır. 1980 öncesinde koalisyon hükümetlerinin siyasal tıkanıklığa yol açtığı düşüncesi ile güçlü iktidarlar çıkarılması umuduyla yeniden düzenlenmiş, küçük partilerin temsiline izin vermeyen yüksek ülke ve yerel barajlar konulmuştur. Bu sistem dönemin şartlarının da desteğiyle umulan sonucu vermiş, fakat daha sonra partilerin daha fazla oy almak umuduyla birbirlerinin seçmenlerine popülist politikalarla yönelmeleri, aralarında farkların anlaşılmasına, aday tespiti konusunda çeşitli gerekçelerle ön seçim sisteminin terk edilmesi; siyaseti, liderler ve liderlerin yakınlarının bir oyunu haline getirmiştir. Bun-

ların sonucunda siyasetçi halktan kopmuş ve asıl-vekil çekişmesi başlamıştır. Yeniden seçilmek isteyen siyasetçinin hoşnut etmesi gereken kişi ise halk değil parti liderleri veya yakın çevresi olmaya başlamıştır (Kazdağlı 1996:38). Bunun sonucunda da liderlere yönelik eleştiriler artmış, liderler parti içi demokrasiyi işletmemekle, milletvekillerini ve parti yöneticilerini hak edişlerine göre değil, kendilerine bağlılıklarına göre oluşturmaları ve kabiliyetli insanların fazla öne çıkılmalarını engellemekle suçlanmışlardır (Bostancı 1996b: 70). Bu yönelim parti liderliğini bırakan siyasetçinin yerine gelecek kişiyi seçimle de olsa kendisinin belirlemesine kadar devam etmiştir.

Siyasi alanda meydana gelen hızlı değişimler ve siyasi alandaki bölünmeler istikrarsızlığa yol açmış, yolsuzluklar artmıştır. 1980 sonrası siyasi yolsuzluklar açısından günümüze kadar en yoğun dönemdir. Siyasilerin işgal ettikleri makamları, kişisel kazanç ve siyasi amaçlarla istismar etmeleri giderek daha yaygın bir sorun olarak ortaya çıkmıştır (Demirel 1997:18). Siyasette meydana gelen yolsuzluklar, verilen sözlerin tutulması sorunların büyümesine neden olmuş, siyasetçi-bürokrat ve ekonomik elitin siyasi kültürünün, toplumun siyasi kültürü ile bağdaşmaması (Davutoğlu 1996:8) ekonomik krizler, siyasi çalkantılara sebep olmuş, demokratik rejimin sorgulandığı ve parlamenter uygulamaların medyada sık sık eleştirildiği bir ortam doğmuştur (Kalaycıoğlu 1996:57).

Türkiye'deki siyasal hayat merkez sağ ve sol üzerine kurulmuştur. Siyasi hayatın merkezi eksenini sağ-sol ideolojik yelpazenin ortasından, sağına doğru kaymaya başlamıştır. Türkiye'de siyasi hayatta meydana gelen olumsuzluklar birçok defa tartışma konusu olmuş, bu tartışmaların birçoğuna siyasetin içinde bulunan politikacılar da katılmıştır. Fakat çözümsüzlük halen devam etmekte, seçim dönemlerindeki büyük oy kaymaları toplumun siyasetçilerden memnun olmadığını göstermektedir.

1980 SONRASI BASIN VE SİYASET İLİŞKİSİ

Basın ve siyaset ilişkileri denilince akla gelen ilk şey genelde iktidar ve basın ilişkileri olmaktadır. Çünkü toplumun bütün gözleri iktidar koltuğunda oturan siyasi partinin üzerindedir.

Basında çıkan haberlerin büyük bir bölümü de iktidar partileri ile ilgili olmaktadır.

Basın teorisyenlerine göre iktidar ve basın ilişkilerini tayin eden üç görüş vardır. Bunlardan birincisi, muhafızlık görüşüdür. Bu görüşe göre, iktidar ile basın birbirlerinin düşmanıdır. Basın kamuoyunun çıkarları adına iktidarların başında bekleyen, onları denetleyen bir muhafızdır. İkincisi, ortaklık görüşüdür. Bu görüşe göre de iktidarlar ile basın arasında işbirliği zorunludur. Basın iktidardan aldığı haberlere güvenmeli, iktidar da basına doğru bilgi vermeli ve sorunlar kamuoyunun görüşlerine açılmalıdır. Üçüncü görüşe göre ise, basın iktidarın bir parçası konumundadır. Basın iktidarın yanında olmak şartıyla kamuoyuna hizmet edebilir. İktidar sözcülerinin konuşmaları basında yer almalı, haberler her zaman iktidarın arzu ettiği yönde olmalıdır. Bütün bu görüşler incelendiğinde Türkiye'deki durumun bu üç görüşün karışımı olduğu (Demirkent 1982:192-193) görülmektedir.

Basın kuruluşlarının bağımsız ve tarafsız olabilmesinin yolu basın kuruluşunun ekonomik gücünün olması ve bu ekonomik gücün basın dışında bir işinin olmamasına bağlıdır. Bağımsızlık bu bağlamda sağlansa bile tarafsızlık sağlanamaz. Çünkü basın kuruluşunun patronundan çalışanına kadar herkesin bir siyasi görüşü vardır. Farklı görüşlerde siyasetçiler olduğu müddetçe farklı görüşe sahip basın mensupları da olacaktır. Bu iki güç yani siyasetçi ve basın mensupları güçlerini birbirlerinin aleyhine veya lehine kullanabilmektedirler (Savaş 1996:24). Basın yöneticileri patronlarının çıkarlarını korumak doğrultusunda bir görev üstlenmişlerdir. Basın siyasetin merkezindedir. Basın patronları yöneticilerini kendi politik görüşleri doğrultusunda seçmekte, bu politik görüşler yayınlara yansımakta (1996:126) böylece basın patronu basın kuruluşunu kendi çıkarları doğrultusunda daha rahat yönetmektedir.

Türk basının gelişiminde dünya basınında olduğu gibi siyasal ve ekonomik mekanizmadan bağımsız olarak gelişmemiş iktidarlar desteğiyle gelişim göstermiştir (Topçuoğlu 1996:140). Çünkü siyasetçiler ile vatandaşlar arasındaki ilişkilerde tüm avantaj ve dezavan-

ajları belirleyen en kısa yol basındır (Wolton 1992:191).

Basın bütün ülkelerde kamuoyunun oluşumunda en etkili araçtır. Bu bağlamda siyasi partiler basına hem iktidarda hem de muhalefette muhtaç durumdadırlar (Özal 1984:7). Türkiye'de siyasi partilerden daha çok liderlerden bahsedilmekte bu yüzden de basın, liderlerin dostu ve karşıtı olarak nitelendirilmektedir. Liderlere göre de, basın önemli değil, basının yöneticileri ve patronları önemlidir. Bu kişilerin genelde isimlerini bilirler ve sık sık tokalaştıkları insanlardır (Demirkent 1982:172). Nitekim Turgut Özal, bazı gazetecilerle direk ilişkiler kuruyor ve onları gece yarısı evlerinden arayıp sohbet ediyordu. Bu durum o güne kadar başbakanı ulaşmakta zorluk çeken gazetecilerin hoşuna gidiyordu (Ataklı 1997:1250).

Türkiye'de basın ve siyaset ilişkilerinin çeşitlenmesi Özal dönemine rastlamaktadır. Birçok alandaki gelişmeler basın alanında da kendisini göstermiş, başka sektörlerde de olduğu gibi basına da bir çok teşvikler verilmiştir. Bu durumu gören basın kuruluşu sahipleri bu teşviklerle en modern aletleri almışlardır. Bu gelişmelerin dışında kalan basın kuruluşları sahipleri ise ya gazetelerini satmış ya da ortak almışlardır. Bu dönemde basının ön plana çıktığını gören basın dışı sermaye sahipleri bu fırsatı iyi değerlendirmiş ve satın aldıkları gazetelerle basın sektörüne girmişlerdir. Böylece daha önce basını ilanlarla korkutan sermaye, bu kez patron düzeyinde basına egemen olmuştur. Bu şekilde basına giremeyen diğer sermaye sahipleri de televizyon kanalları kurmuşlardır. Bu dönemde basın giderek siyasetle daha içli-dışlı olmaya başlamış, sermaye gruplarının desteğini arkasına alan basın kuruluşları siyasi partilerin birer örgütü gibi çalışmaya başlamışlardır (Ataklı 1997:1250-1251). Kendilerine rakip olarak gördükleri siyasetçilerin sözlerini çarpıtarak kamuoyuna aktarmışlar, diğer siyasetçiler bunları birer belge gibi kullanmışlar ve fotomontaj tekniğiyle politikacılar olmaması gereken yerde gösterilmişlerdir (Süter 1997:1253).

Basına egemen olan sermaye grupları basın dışında yapmış oldukları işler nedeniyle siyasetçilerin dediklerini yapmak durumuna gelmişler, iktidarın elinde bulundurduğu güçle sermaye sahiplerini genelde ekonomik olarak tehdit

etmesi, sermaye sahiplerinin de devletten ihale ve kredi almaları, basın dışı kazançlarını sürdürmek ve artırmak için siyasilerle ilişkilerini en üst düzeyde tutmaları, siyasetçilerin ise hem iyi geçinmek hem de basında yer almak için basın patronlarının isteklerine boyun eğmesi, basın ve siyaset ilişkisindeki çarpıklığı meydana getirmiştir. Siyasetçiler geleceklelerini kurtarmak için yine kendilerinin meydana getirdiği basın patronlarına teslim olmuşlardır (Ataklı 1997:1252).

Söz konusu dönemde basın kuruluşları arasındaki anlaşmazlıklar artmış ve büyük medya savaşları başlamıştır. Aslında bu durum basın siyaset ilişkisinin varlığının ortaya çıkması ve verilen teşviklerin sorgulanması açısından yararlı olmuştur. Bu dönemde Sabah Gazetesi sahibi Dinç Bilgin ile Akşam Gazetesi sahibi Mehmet Ali Ilıcak aynı safta Doğan Grubu'nun (Hürriyet, Milliyet, Meydan, Posta) sahibi Aydın Doğan'ın karşı tarafta olduğu bir basın savaşı başlamış ve bu savaşta taraflar birbirlerini çok ağır bir dille suçlamaya başlamış gazetelerin birinci sayfasından verilen haberlerde hasımlarının halkı ve devleti nasıl soyduklarını anlatmaya başlamışlardır. Bu suçlamalar arasında devlet bankasının ucuza kapatıldığı, haksız ve usulsüz kredi alındığı, teşviklerin hatıra binayen verildiği, basın kuruluşlarına çeşitli fonlardan kaynak aktarıldığı (Yiğenoğlu 1996:61-62) şeklinde olanları dikkat çekicidir. Yapılan suçlamaların aslında siyasetçileri de kapsadığı dikkat çekicidir. Çünkü söz konusu suçlamaların meydana gelebilmesi ancak siyasetçilerin bilgisi dahilinde olabilir.

Bu suçlamaların ortaya çıkardığı sonuç, siyasetin basını kendi elinde tutmak için gerekeni yaptığı, basında gücüyle siyaseti yönlendirdiğidir. Dolayısıyla siyaseti politikacılar değil, büyük sermayenin sömürsü olan basın belirlemeye başlamıştır (Türküne 1996:21). Çünkü basın iktidarları etkileyebilen ve yönlendiren en önemli unsurdur.

Nitekim 1995 ile 1999 Genel Seçimleri'nde basının siyasi partilere yaklaşımının gazete haberleri incelenerek yapıldığı araştırmanın sonuçları basının siyasi partilerle ilgili haberlerinde objektif yayın yapmadığını ve daha önce desteklediği bir partiyi ilişkilerinin bozulması üzerine kötülediğini ve desteklediği partinin

iktidara gelmesi için diğer partiler aleyhine yayınlar yaptığını ortaya koymuştur (Taşdemir 2002: 255-260).

Basın ve siyaset ilişkisinin arzulanan düzeye gelmesi için, basın sektörünün basın dışında herhangi bir işle uğraşmayan kişiler tarafından yürütülmesi, siyasetin ise kendi çıkarlarını düşünmeyen, basını kendi çıkarları doğrultusunda kullanmayan kişiler tarafından yapılması ile mümkün olacaktır.

SONUÇ

Basın ve siyaset arasında toplumun çıkarları doğrultusunda işbirliğinin bulunması demokratik rejimlerde mutlaka olması gereken bir durumdur. Toplumun siyasetçilerini denetlemesi, gelişmeler hakkında bilgi alması basın yoluyla yapabileceği bir işidir. Basında toplum adına siyasetçileri denetlemesi ve toplumun ihtiyacı olan bilgileri alabilmesi için siyasetçilere ihtiyacı vardır. Siyasetçilerinde icraatlarını ve gerekli gördükleri duyurumları topluma aktarabilmeleri için basına ihtiyaçları vardır.

Görüldüğü üzere toplum, basın ve siyaset birbirinden yararlanma açısından ayrılmaz bir üçlü oluşturmaktadır. Burada önemli olan bu üçlü arasındaki ilişkilerin tamamen tarafsızlık ilkesine bağlı olarak yürütülmesidir. Bu ilişkinin tarafsız olarak yürütülmesi dikkate alındığında karşımıza çıkan en önemli ilişki boyutu basın ve siyaset arasındaki ilişkidir. Bunun nedeni bu ikilinin birbirlerini büyük oranda etkilemesi ve birbirlerine duydukları ihtiyaçtan kaynaklanmaktadır. Günümüz toplumsal yaşamı içerisinde siyasetle ilgilenenlerin topluma ulaşabilmesi, kendisini anlatabilmesi ve siyaset yapmanın nedeni olan iktidara sahip olabilme isteği nedeniyle basına ihtiyaç duymaları siyasetçi ile basın mensubunu bir araya getirmektedir. Ancak bu bir araya geliş her zaman karşılıklı ilişkinin toplumun yararına dayanması ilkesine bağlı olmamakta, basın ve siyaset zaman zaman toplumsal çıkar ilkesinden uzaklaşarak kendi çıkarlarını düşünmektedir.

Siyasetçinin toplumu kendi amaçları doğrultusunda bilgilendirme ve yönlendirme isteğinin varlığı ve basını bir güç olarak elinde bulunduran grupların çıkar peşinde koşmaları sonucunda basın ve siyaset ilişkisi toplumun yararına

olmaktan çıkmış bu iki yapının yararına çalışmaya başlamıştır. Özellikle basın alanına büyük sermaye gruplarının girmesi ve bu grupların diğer şirketlerinin işlerini yürütmede basın bir silah gibi kullanmaları sonucunda basın bağlı bulunduğu sermaye grubunun işlerini yapan siyasi grupları desteklemeye, yapmayanları ise kösteklemeye başlamıştır. Bu durum basın kuruluşları arasında büyük rekabetlerin doğmasına neden olmuş, bu rekabetin altında ezilen basın kuruluşları siyasetin teşviklerine ihtiyaç duymaya başlamıştır. Siyasetin basın içi ve basın dışı teşvikleri, basının kendi çıkarları doğrultusunda siyaseti desteklemesi sonucunda basın siyasetin bir propaganda aracı haline gelmiş, hangi basın kuruluşunun hangi siyasi partiyi desteklediği herkes tarafından bilinir hale gelmiştir. Bu durum hem basının hem de siyasetin güvenilirliğine gölge düşürmüştür.

Basının yeniden objektif yayıncılığa geri dönemesinin yolunun basının yönetiminin basınçıların elinde olması ve basın kuruluşlarının kendi gelirleriyle ayakta durabilmesi olduğunu bu işin duayenleri söylemekte ve zaman zaman bu konu gündeme gelmektedir. Ancak basın dışı sermaye basın sektörünün gücünün farkına varmış ve basın alanında o kadar etkin hale gelmiştir ki bu gücü bırakmak istememektedir. Öyle ki, zarar ettiği bilinen bazı basın kuruluşlarının zararları bağlı bulunduğu büyük sermaye grupları tarafından karşılanmakta ve bu zararlar önemli görülmemektedir. Bunun nedeninin de zarar eden basın kuruluşu kullanılarak diğer şirketlerin kar etmesi ve siyaset üzerindeki etkinin devamlılığının sağlanması olduğu söylenilebilir. Basının büyük sermaye gruplarının elinde bu şekilde hırpalanmaması, objektif ve toplumun çıkarları doğrultusunda yayın yapabilmesinin yolu basınla ilgili yasaların bu aksaklıklar göz önüne alınarak düzenlenmesinden geçmektedir.

KAYNAKLAR

Aktan CC (1996), Değişime Kimler Direniyor, Yeni Türkiye Türk Siyaseti Özel Sayısı 9, Ankara.

Alemdar K (1996), İletişim ve Tarih, İmge Kitabevi, Ankara.

Arhan F, Demirer T, Hozatlı U, Orhangazi Ö ve Özbudun S (1988), Medya Eleştirisi ya da Hermes'i Sorgulamak, Öteki Yayınevi, Ankara.

Arslan S (1985), Tüketicinin Korunmasında Basın-Yayın Organlarının Rolü, Gazi Üniv. Basın-Yayın Yüksekokulu Derg, 7.

Ataklı C (1997), Basın-Siyaset İlişkilerinde Yozlaşma, Yeni Türkiye Siyasette Yozlaşma Özel Sayısı II, Sayı:14, Ankara.

Belsey A (1998), Mahremiyet, Aleniyet, Siyaset, Medya ve Gazetecilikte Etik Sorunlar, Belsey, A. ve Chadwick, R.(Der.), Ayrıntı Yayınları, İstanbul.

Bostancı M N (1996a), Basın ve Özgürlük, Türkiye Günlüğü Derg, 41.

Bostancı M N (1996b), Garp Cephesinde Yeni Bir Şey Yok, Yeni Türkiye Türk Siyaseti Özel Sayısı, Sayı:9, Ankara.

Bozdağ İ (1992), Basın İstibdadı, Emre Yayınları, İstanbul.

Davutoğlu A (1996), Türkiye'de Siyasi Bunalımın Siyasi Kültür ve Meşruiyet Boyutları, Yeni Türkiye Türk Siyaseti Özel Sayısı, Sayı:9, Ankara.

Demir A (1991-1992), Basın Hataları Üzerinde Bir Araştırma, A.Ü. BYYO Yıllığı Şevket Evliyağil'e Armağan, Ankara.

Demirel S (1997), Siyasi Ahlak ve Siyasette Yozlaşma, Yeni Türkiye Siyasette Yozlaşma Özel Sayısı I, Sayı:13, Ankara.

Demirkent N (1982), Sayfa Sayfa Gazetecilik, Altın Kitaplar Yayınevi,

Demirkent N (1995), Medya Medya, Dünya Yayınları, İstanbul.

Desmoulin N T (1995), Medya Ekonomisi, Galip Üstün (çev), İletişim Yayınları, Cep Üniversitesi, İstanbul.

Dönmezer S (1996), Yine Basın Özgürlüğü Üzerine, Yeni Türkiye Medya Özel Sayısı I, Yıl: 2, Sayı: 11, Ankara.

Gezgin S (1997), Basının Sorumlulukları, İstanbul Üniv., İletişim Fakültesi Derg. Sayı :4

Günal Y (1977-1978), Basında Sorumluluk, A.Ü. SBF BYYO Yıllığı, Ankara.

Güz N (1988), Basında Yasalar Suç ve Cezalar, Gazeteciler Cemiyeti Yayını, Ankara.

Güz N (1996), Türk Basınında Gündem Oluşturma, Yeni Türkiye Medya Özel Sayısı II, Yıl:2, Sayı:12, Ankara.

- Güz N (1997), Türk Basınında Kamuoyu Araştırmalarının Yönlendirme Aracı Olarak Kullanılması, Türkiye Sosyal Araştırmalar Derg, 1 (1), Ankara.
- İçel K (1990), Kitle Haberleşme Hukuku, Beta Yayınları, İstanbul.
- Kalaycıoğlu E (1996), Türkiye’de Siyasal Değişim, Yeni Türkiye Türk Siyaseti Özel Sayısı, Sayı:9, Ankara.
- Kalender A (2000), Siyasal İletişim, Seçmenler ve İkna Stratejileri, Çizgi Kitabevi Yayını, Konya.
- Karaca E (1995), Milliyet Olayı, Altın Kitapları Yayınevi, İstanbul.
- Kazdağlı H (1996), Siyasal Süreçte Asıl-Vekil Çelişkisi ve Türk Siyaseti Hakkında Bazı Sonuçlar, Yeni Türkiye Türk Siyaseti Özel Sayısı, Sayı:9, Ankara.
- Koloğlu O (1994), Osmanlı’dan Günümüze Türkiye’de Basın, İletişim Yayınları, Cep Üniversitesi, İstanbul.
- Münir M (1993), Sabah Olayı, Altın Kitapları Yayınevi, İstanbul.
- Nebiler H (1995), Medyanın Ekonomi Politikası, Sarmal Yayınevi, İstanbul
- Özal T (1984), Demokratik Rejimlerde Siyasal Partiler ve Basın, Demokrasi ve Basın Sempozyumu, PMD Yayınları, Ankara.
- Özdemir M (1996), Türkiye’de Tekrar İhtilal Olur mu?, Yeni Türkiye Türk Siyaseti Özel Sayısı, Sayı:9, Ankara.
- Özer Y (1996), Basında Siyasi Yozlaşma, Yeni Türkiye Medya Özel Sayısı I, Yıl:2, Sayı:11, Ankara.
- Sağnak M (1996), Medya-Politik, Eti Kitapları, İstanbul.
- Schwobel J (1982), Basın, İktidar, Para, Cahit Yamaç (çev), Ankara Gazeteciler Cemiyeti Yayını, Ankara.
- Semelin J (1992), Gerçek Dışı Bilgi Verme Ya da Yalanı Gerçek Gibi Gösterme Sanatı, Oya Tatlıpınar (çev), Charon, Jean-Marie, (der), Medya Dünyası, İletişim Yayınları, Ankara.
- Süter Ş (1997), Yozlaşma ve Güven, Yeni Türkiye Siyasette Yozlaşma Özel Sayısı II, Sayı:14, Ankara.
- Şeker M (1996), Toplumumuzun Yapısal Sorunlarına İlişkin Notlar, Yeni Türkiye Türk Siyaseti Özel Sayısı, Sayı:9, Ankara.
- Taşdemir E (2002), Basının Kamuoyu Oluşturma Fonksiyonu Doğrultusunda Siyasi Partilere yaklaşımı (1995 ve 1999 Genel Seçimleri Örneği), Yüksek Lisans Tezi, SÜ Sos. Bil. Enst., Konya.
- Tokgöz O (1973) Çağımız Gazeteciliğinin Özellikleri, Ankara Üniv. S.B.F., Basın ve Yayın Yüksek Okulu, Yıllık, No:1, Ankara.
- Tokgöz O (1991-1992), Medya’da Birikim, Tekelleşme ve Sorunları, Ankara Üniversitesi BYYO Yıllığı Şevket Evliyagil’e Armağan, Ankara.
- Topçuoğlu N N (1996), Basında Reklam ve Tüketim Olgusu, Vadi Yayınları, Ankara.
- Tutar H (1993), 21. Yüzyılda Türk Basını, Ankara.
- Türküne M (1996), Merkez Nereye Taşındı?, Yeni Türkiye Türk Siyaseti Özel Sayısı, Sayı:9, Ankara.
- Wolton D (1992), Televizyon ve Politika: Demokratik Oyunun Bozulması mı?, Oya Tatlıpınar (çev), Charon, Jean-Marie (der), Medya Dünyası, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Yiğenoğlu Ç (1996), Metelikten Medyaya, Çağdaş Yayınları, İstanbul.